

УДК 371.134.041

Л. А. ЛЕВЧУК, Л. С. ОРЛОВА

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розглянуто актуальну проблему інструментальної підготовки майбутніх учителів музики в процесі організації самостійної роботи в класі фортепіано.

Ключові слова: самостійна робота, самостійність, самостійні навички, педагог, студент.

В умовах сучасного освітнього процесу особливої значущості набуває проблема підготовки кваліфікованих фахівців – майбутніх учителів музики, здатних до активної самостійної діяльності. Однак, як показує досвід, студенти не вміють (а часто й не хочуть) працювати самостійно. Таким чином, актуальною постає проблема організації самостійної роботи майбутніх учителів музики як один з аспектів їх інструментальної підготовки.

До необхідності виховання самостійності неодноразово зверталися провідні дослідники минулого та сучасності. Загальна педагогіка й психологія розглядають самостійність через: розвиток самоусвідомлення із зовнішньої сторони особистості (С. Рубінштейн); пізнавальну діяльність (А. Алексюк).

Проблему самостійності розв'язували багато теоретиків та практиків у музичній педагогіці та фортепіанній методиці (В. Бондар, Н. Василенко, Т. Гризоглазова, Т. Кравченко, Г. Курковський, М. Нікандров, Г. Падалка, В. Паламарчук, О. Рудницька, Н. Тализіна, Ж. Хурсіна, В. Шульгіна та ін.). З погляду музичної педагогіки досягненню самостійності сприяє: активне виконання професійних функцій (Л. Булатова); оцінна діяльність у процесі музикування (О. Рудницька) тощо.

З огляду на це, **мета статті** – розглянути основні аспекти організації самостійної роботи майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки.

Самостійна робота є однією з форм організації навчальної діяльності. Виконуючи самостійну роботу, студент самовдосконалюється, розвиває інтелектуальні та творчі здібності, виховує особистісні риси: самодисципліну, наполегливість, організованість, самостійність, які поступово детермінуються в професійні якості.

На думку А. Мінакова, “самостійна робота – це, передусім, самостійна думка. Треба вчити самостійно мислити ... творчо працювати може тільки той, хто мислить. Тому завдання викладача – зумовити виникнення думок, стимулювати активність і самостійність... А самостійність мислення сприятиме бажанню самостійно працювати, не очікуючи вказівок та спонукань ззовні” [3, с. 108].

“Одна з характерних ознак самостійного мислення молодого музиканта, – зазначає Г. Ципін, – здатність до своєї, неупередженої, досить незалежною від сторонніх впливів оцінки різних художніх явищ і перш за все вміння критично ставитися до власної професійної діяльності. Завдання педагога – всіляко заохочувати стимулювати такого роду якості” [8].

У своїй роботі “Навчання гри на фортепіано” педагог відзначає головні ознаки самостійності музиканта: уміння без сторонньої допомоги орієнтуватись у незнайомому музичному матеріалі, правильно розкодувати авторський текст; готовність самостійно відшукувати ефективні шляхи в роботі, знаходити потрібні засоби втілення художнього задуму; здатність критично оцінювати результати власної музично-виконавської діяльності [8, с. 148].

Великого значення розвитку самостійності надавали відомі виконавці і педагоги (І. Бах, Ф. Ліст, К. Мартінсен, Г. Нейгауз, А. Рубінштейн, Р. Шуман), про що свідчать їхні висловлювання і педагогічні погляди. Так, А. Рубінштейн був переконаний, що самостійність приводить до незаперечного успіху у виконанні музичних творів. На думку Г. Нейгауза, Ф. Ліста та Р. Шумана, самостійність є необхідною складовою виконавської підготовки й основою виконавської майстерності інструменталіста, але “одне з головних завдань педагога – зробити якомога швидше так, аби бути непотрібним учню, тобто прищепити йому самостійність мислення, методи самопізнання та вміння досягати цілей, що звуться зрілістю, порогом, за яким починається майстерність” [4, с. 200].

Ці погляди підтримує Л. Баренбойм, який у своїх працях наголошує, що тільки в самостійних пошуках, у самостійному зіставленні явищ, у самостійному виборі та оцінюванні відбувається накопичення досвіду виконавської діяльності. Учений підкреслює, що самостійність можна розвивати тільки в обдарованих і дуже здібних молодих людей, читаючи ноти з аркуша, виховуючи інтерес до музикування, залучаючи сучасний репертуар, для виконання якого “ще не має установлених норм та сформованих традицій, тому молодий виконавець змушений шукати своє трактування, своє тлумачення, свою інтерпретацію” [1].

Під самостійною розуміють таку роботу, що здійснюється без допомоги та безпосереднього впливу педагога і за своїми зовнішніми умовами може бути як виконавською (репродуктивною), так і пошуковою [5, с. 147].

Втім, за всіх умов, самостійну роботу, організують як логічне продовження класних занять, покликане сприяти розвитку здатності студента орієнтуватися та оперувати навчальним матеріалом, сприймати нову інформацію, розширювати й поглиблювати набуті знання та вміння.

Найтипівішою формою самостійної роботи є виконання *домашніх завдань*. Як писав педагог А. Щапов, “педагог повинен значну частину роботи і на самому уроці будувати так, щоб хід, послідовність цієї роботи були зразком того, що учень повинен потім робити вдома” [9, с. 34].

Як свідчить практика, для продуктивності домашніх занять велике значення мають навички самостійної роботи, формування яких є одним із головних завдань педагога.

Удосконалення навичок самостійної роботи студентів в інструментальному класі передбачає розвиток: музичного мислення; умінь оперувати музично-слуховими уявленнями; відповідних знань; рефлексивних умінь; самоконтролю, самооцінки; активності, ініціативи, волі; здатності до продуктивної творчої діяльності [2, с. 203].

Особливої уваги потребує формування в процесі самостійної роботи таких важливих інструментальних навичок студентів, як *заучування напам'ять*.

Вивчати твір слід завжди *свідомо*. Перед початком цієї роботи музичний твір має бути повністю зрозумілий для виконання, як цілісний твір, з певним ідейно-емоційним змістом і з усіма своїми музично-технічними моментами. Чим ясніші його музичні уявлення, тим легше й надійніше буде засвоєно та вивчено напам'ять твір. Тому при самостійному розборі твору студенту необхідно намагатися, щоб музично-слухове уявлення передувало грі на інструменті.

А. Рубінштейн вважав, що не слід занадто рано грати твір напам'ять, щоб як-небудь не упустити важливого відтінку. Однак, багато авторитетних піаністів та педагогів вважають, що *заучування напам'ять* і є те, з чого треба починати освоєння музичного твору.

Умовою надійного запам'ятовування є *розучування в повільному темпі*. При самостійному розучуванні напам'ять повільна гра має особливо велику користь. Багато фрагментів твору вивчаються самі собою, а над деякими треба добре попрацювати, попередньо проаналізувавши їх, багаторазово програти у повільному темпі.

Значення повільних вправ часто підкреслював видатний піаніст і педагог Г. Нейгауз. Він радив, працюючи над твором, грати його "повільно, з усіма відтінками (ніби розглядаючи в збільшувальне скло)" [4, с. 39]. Вимагаючи від виконавця при цьому методі роботи мати не лише чітке уявлення про всі деталі і відтінки, а й ніби перебільшувати їх подумки. Цей прийом несподівано може відкрити нові барви твору.

Корисно навіть після того, як твір виконували багато разів в установленому темпі, вправлятися час від часу в повільному темпі. Це допомагає освіжити музичні уявлення, усвідомити все, що могло з часом вислизнути з-під контролю свідомості.

Для впевненого запам'ятовування і взагалі для розвитку музичної пам'яті особливо велика користь уявного виконання. Воно може здійснюватися двома методами: студент дивиться в ноти і чує, як звучить твір у всіх своїх подробицях, або уявляє собі його подумки, не дивлячись у ноти. Другий метод є складнішим, тому що передбачає велику музичність і вимагає значних зусиль свідомості і волі. Г. Леймер стверджує, що його учень, відомий піаніст В. Гізекінг, вивчив напам'ять найскладніші твори свого величезного репертуару без фортепіано, за допомогою *читання та аналізу нотного тексту*.

Читання музики з аркуша є найбільш складним видом гри за нотами. Успішний процес читання з аркуша музичного твору залежить від швидко-

сті і точності розпізнавання нотних знаків, інтервалів, акордів, швидкості та точності рухової реакції на нотні знаки, ритм і мелодійні малюнки.

Передумовою грамотного читання з аркуша є *аналіз нотного тексту*, що включає необхідність визначити тональність, ключові і зустрічні знаки; проаналізувати структуру твору; ритмічні особливості; простежити мелодичну лінію твору; продумати аплікатуру; визначити темп; звернути увагу на штрихи та динаміку.

Найважливішою вимогою до самостійної роботи у класі фортепіано є усвідомлення студентом мети її виконання. Навіть на перших етапах навчання, де самостійність студентів виявляється у формі відтворення, копіювання тих чи інших зразків (показової гри викладача), дії наслідування можуть мати і окремі ознаки самостійності. Це стає можливим тоді, коли вони свідомо спрямовані на досягнення певної мети і в них виражено бажання досягти якомога кращого результату. Тому, починаючи працювати над новим твором, важливою є установка на *осмислене сприйняття*. К. Ушинський писав: “Чим більш осмислено наслідування, тим ближче воно до переходу в самостійну діяльність” [7, с. 57].

На *осмисленість* як важливий компонент засвоєння знань, що вимагає обов’язкової самостійної розумової діяльності, вказує О. Рудницька. Дослідниця підкреслює, що “зміст самостійної роботи має бути ширшим за виконання конкретних вправ і включати обов’язкове перетворення навчального матеріалу з метою його осмислення” [5, с. 150]. Тому, у процесі інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики важливим є розвиток умінь самостійного художнього осмислення музичних творів.

Результатом самостійної роботи студента є виконання твору на заліку, іспиті, концерті. Багато студентів губляться, якщо їх слухає хтось сторонній. Це може залежати від недостатньої впевненості в тексті, особливостях нервової системи та ін. У першому випадку треба ще повчитися текст. У другому – частіше запрошувати в клас іншого педагога, студентів, щоб студент звик до слухачів. Під час самостійної роботи вдома може допомогти використання аудіо та відеозаписів. Це дуже ефективно і корисно в домашніх умовах.

Під час самостійних занять студенту необхідно контролювати власну гру. Високий рівень *самоконтролю* дає можливість активізувати самостійність, покращити виконавську самопідготовку і спрямувати студента на вирішення професійних завдань: коригування власної гри на інструменті, регулювання емоційного стану при сценічному виконанні творів [6, с.73].

Для *перевірки вміння самостійно працювати* над п’есою педагогу важливо зрозуміти, наскільки вдумливо, уважно, раціонально й водночас творчо студент займався вдома; виявити, які етапи в роботі над твором були важкі і допомогти в цьому, раціонально спланувавши роботу вдома, правильно організувавши час та інтенсивність занять.

Висновки. Для успішної самостійної роботи педагог обов’язково враховує індивідуальні здібності, чітко ставить завдання, правильно подає

навантаження, визначає послідовність у роботі над твором, завжди підтримує ініціативу студента, спонукає до творчості.

Як відомо, будь-яка творчість – це процес суто індивідуальний, але його результат вимагає публічності. Перший глядач і слухач – це педагог. Робота вдома – це не тільки вміння закріпити пройдене, а й основна частина роботи студента-піаніста. Спільна творча робота, доброзичлива та довірлива атмосфера на заняттях розкриває найкращі якості студента.

Отже, самостійна робота є необхідною умовою успішності навчання в класі основного музичного інструменту, оскільки від ефективності процесу самопідготовки значною мірою залежить якість отриманих знань, умінь та навичок.

Список використаної літератури

1. Баренбойм Л. А. Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства / Л. А. Баренбойм. – Ленинград : Музыка, 1969. – 228 с.
2. Гризоглазова Т. І. Самостійна робота як складова фортепіанної підготовки майбутнього вчителя музики, “Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей” / Т. І. Гризоглазова. – Київ, 2014. – 397 с.
3. Минаков А. П. О творческом методе преподавания / А. П. Минаков // Вестник высшей школы. – 1945. – № 5. – С. 19–22.
4. Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры / Г. Нейгауз. – Москва : Музыка, 1987. – 238 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
6. Солдатенко М. М. Теорія та практика самостійної пізнавальної діяльності : монографія / М. М. Солдатенко. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006.
7. Ушинський К. Д. Людина як виховання / К. Д. Ушинський ; пед. соч. упоряд. С. Ф. Єгоров. – Москва : Педагогика, 1990. – Т. 2. – 528 с.
8. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано / Г. М. Цыпин. – Москва : Просвещение, 1984. – 173 с.
9. Щапов А. П. Некоторые вопросы фортепианной техники : метод. пособ. для педагогов вузов / А. П. Щапов. – Москва : Музыка, 1968. – 49 с.

Стаття надійшла до редакції 22.12.2014.

Левчук Л. А., Орлова Л. С. Организация самостоятельной работы студента как один из аспектов инструментальной подготовки будущего учителя музыки

В статье рассматривается актуальная проблема инструментальной подготовки будущих учителей музыки в процессе организации самостоятельной работы в классе фортепиано.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самостоятельность, самостоятельные навыки, педагог, студент.

Levchuk L., Orlova L. The student's Individual Work as an Aspect of Musical Training Future Music Teacher

In today's educational process special significance is the problem of training qualified specialists, future teachers capable of active self-employment. However, experience shows that students are not able to work independently. Hence, there is a problem of independent work of the future teachers of music as one aspect of their musical training.

Special attention is required in the formation of such self-important instrumental skills of students as learning by heart, which is found in the study of conscious work, learning at a slow pace. Reading and analysis of musical text is a prerequisite for successful memorizing

musical text. A successful reading from a sheet of musical works depends on the speed and accuracy of recognition of musical signs, intervals, chords, speed and accuracy of the motor response to musical signs, rhythm and melodic patterns.

A prerequisite for competent leading of the letter is to analyze the note text, including the need to identify key, key and counter-signs; analyze the structure of the piece: rhythmic features; trace the melody line of work; think fingerings; determine the pace; pay attention to the finishing touches and dynamics.

Improving the skills of independent work of students in the classroom provides development tool, musical thinking; skills to operate music and auditory perceptions; relevant knowledge; reflective skills; self-control, self-esteem; activity, initiative, freedom; capacity for productive creative. High level of self-control makes it possible to activate independence, self-study to improve performance and to direct the student to solve professional problems, adjust their own game of the machine, adjust the emotional state act the stage works performance.

So self-study is a necessary condition for successful learning of basic musical instrument, because of the efficiency of self study depends largely of the quality of the knowledge, skills and abilities.

Key words: *independent work, independence, independent skills, teacher and student.*